

kell kezelni, amelynek mozgásai, változásai akarva nem akarva hatottak rá, sokszor a portai akaratától függetlenül.” (460. o.)

A kötet szálait végül a szerző úgy szövi egybe a korszak alapos diplomáciai vizsgálata után, hogy megállapítja: a törökellenes ligatervek részét képezték a kor valóságának, továbbá a három részre szakadt Magyar Királyság egyetlen valós alternatívája az oszmánok elleni harc volt, amelyet Báthory is felismert. Ebből következően nem lehet az államérdeket realitásnak, a törökellenes ligaterveket fikciónak minősíteni. Hiszen „Ha ez így van, akkor vajon keresztény szolidaritás (realitás) és államérdek (realitás) szembeállítható egymással?” (469. o.)

Illik Péter

PETR KLAPKA

JEAN LOUIS RATUIT DE SOUCHES (1608–1682)

De La Rochelle au service des Habsbourg. Contribution à l'étude des migrations nobiliaires dans les pays de la Couronne de Bohême aux XVIIe – XVIIIe siècles

(Honoré Champion, Paris, 2015. 486 o. ISBN: 978-2-7453-2810-6)

Az európai hadtörténetírás egyik nagy adóssága azon emigráns hadvezérek életpályájának feltérképezése, akik a nemzeti történetírások mostohagyermekékként gyakran a felejtés homályába merültek. A magyar történelemben is igen fontos szerepet játszott Jean Louis Ratuit de Souche tudományos igényű életrajza sokáig váratott magára, végül egy fiatal franciás műveltségű cseh történész, Petr Klapka vállalkozott e feladatra és nemrég meg is jelent a várva várt munka a Honoré Champion kiadó Bibliothèque d'Études de l'Europe centrale sorozatának 16. köteteként. A könyv előzménye egy doktori disszertáció volt, amelyet a szerző a párizsi Sorbonne Egyetemen (Université Paris-Sorbonne, Paris IV) Olivier Chaline professzor irányítása alatt készített el.

Az impozáns kötet egy kora újkori cseh történelemre vonatkozó általános bevezetéssel kezdődik. A cseh és francia történelemben egyaránt alaposan tájékozott szerző nagy szaktudással vezeti be a francia olvasót a számukra kicsit egzotikusnak számító közép-európai történelembé. A könyv következő részében elsősorban a csehországi és csatolt részeihez tartozó (Morvaország, Lausitz és Szilézia) nemesi társadalom kora újkori történetének fontos kérdéseinek szentel figyelmet. Az általa vizsgált időszak a XVII. század elejétől, különösen a cseh történelem számára mérföldkő jelentőségű fehérlégyi csatától (1620) Mária-Terézia trónralépéséig (1740) terjed.

A korszak során a Cseh Koronához tartozó területeken jelentősen átrendeződött a társadalmi elit összetétele. Az itt megjelenő francia, illetve frankofón (lotaringiai, wallon, németalföldi stb.) nemesi családok megalapítói közül kétségkívül az egyik legfigyelemreméltóbb Jean Louis Ratuit de Souche volt. A kötet második része az ő életpályájának kezdeteit mutatja be. Az első fejezetben a szerző a hugenotta származású La Rochelle-i nemes családjára vonatkozó kutatásai eredményeit foglalja össze. Ezt követően Souches gróf fiatalságára, és annak legmeghatározóbb eseményére, La Rochelle ostromára összpontosít az életrajzíró. Az utolsó jelentős protestáns erősség eleste (1628) után a fiatal Jean Louis Ratuit de Souches svéd emigrációba kényszerült, ahol hamarosan katonai szolgálatba lépett. A korabeli svéd hadsereg Európa egyik legkiválóbb hadereje volt, és Souches gróf számára is kiváló hadi iskolának bizonyult, amelytől csak egy máig ismeretlen párbaj miatt volt kénytelen megválni. Ennek következtében lépett majd 1642-ben a császár szolgálatába.

A kötet következő része Souches gróf császári szolgálatban folytatott hadjáratainak történetét mutatja be. Az első fontos haditette a harmincéves háború utolsó éveivel kapcsolódik. 1645-ben ő védte meg hősiessé Brünn városát a svéd Torstenson és I. Rákóczi György túlerőben lévő csapatainak több mint száza napos ostromával szemben. A fényes haditett következtében a császár tábornokká és birodalmi lovaggá nevezte ki. A további évek sikerei nyomán elnyerte a Morvaország és Brünn kormányzója, valamint a birodalmi grófi címet is. Mint ismeretes, III. Ferdinánd három nappal a halála előtt bekapcsolódott első északi háborúba (1655–1660) azzal, hogy szövetséget kötött János-Kámér királlyal, akit a svéd, brandenburgi, orosz és erdélyi támadás is veszélyeztetett. Ez a kö-

teleztségvállalás nagymértékben meghatározta I. Lipót uralkodásának első éveit. Lengyelország ekkor stratégiai fontosságú területnek számított a monarchia számára, ahová 1657-ben Hatzfeld tábornok vezetésével sereget is küldtek. II. Rákóczi György pedig svéd szövetségesként kapcsolódott ebbe a háborúba 1657-ben, amivel viszont a Porta haragját vívta ki maga ellen. Souches gróf 1658 és 1660 között ezen a fontos lengyelországi fronton küzdött, majd a felső-magyarországi hadszíntérre vezényelték. Itt játszott szerepének értékelésével még adós a magyar történetírás, de a könyv e fejezetének lábjegyzeteiben igen hasznos forrás- és szakirodalom-javaslatokat kaphatnak a téma iránt érdeklődő kutatók.

Ugyanakkor sajnálattal állapíthatjuk meg, hogy a magyar történészek kutatási eredményei csak igen szerény mértékben fedezhetőek fel e munkában, amit főleg az idegen nyelvű publikációk hiányának tulajdoníthatunk. A magyar tulajdonnevek helyesírása terén viszont a szerző is lehetett volna gondosabb, amint a Bethlen (25 o.), Forgách (47 o.), illetve Bercsényi (225 o.) nevek elírásai esetében is tapasztalhatjuk. A lévai győztes csata (1664. július 19.) történetére vonatkozóan szintén értékes információkat találhatunk a könyv e témát tárgyaló részében.

A kötet természetesen nem felel meg a tábornok Wesselényi összeesküvés idején a játszott, magyar szempontból kevésbé pozitív szerepéről sem. A következő fejezet Souches gróf hollandiai háborúban folytatott tevékenységével foglalkozik. A Montecuccoli parancsnoksága alatt szolgáló idős és beteges veterán már nem tudott jelentős szerepet betölteni, és passzivitása miatt hamarosan búcsút mondott a hadseregnek. Morvaországi birtokaira visszavonulva élt egészen az 1682. augusztus 12-én a Znojmo melletti Jevišovícen bekövetkezett haláig.

A könyv utolsó részében a szerző Jean Louis Ratuít de Souche morvaországi elitbe való kulturális és társadalmi beilleszkedési folyamatát mutatja be. Itt fontos szerepet kap morvaországi kormányzói tevékenysége mellett például a helyi elittel való kapcsolatrendszerének, vagy birtokügyeinek, sőt, fennmaradt könyvtárjegyzékének beható elemzése. A kutatás kiterjedt olyan kihallgatási jegyzőkönyvekre, amelyből például fény derül Souches gróf egyik kikeresztelkedett török szolgájának, bizonyos Franznak Thököly Imrével való kapcsolatára, illetve gazdjára elleni merénylet tervére is... Az utolsó fejezetekből a barokk arisztokrata utódait és a helyi emlékeit is megismerhetjük. A kötet végén értékes forrásgyűjtemény, részletes kronológiai, ikonográfiai melléklet és alapos bibliográfia található. A személy- és helynévmutató segítségével a kötet hasznos kézikönyv lehet a történészek, egyetemisták és a korszak iránt érdeklődő olvasók számára.

Tóth Ferenc

ALAIN PETIOT (ED.)

LES LORRAINS ET LES HABSBOURG

Dictionnaire biographique illustré des familles lorraines au service de la Maison d'Autriche

(I–II. kötet. Aix-en-Provence, *Mémoire et Documents*, 2014. 737 o. ISBN: 979-10-90361-65-2)

Alain Petiot, a francia hadsereg nyugalmazott tábornoka a lotaringiai családok közép-európai történelmének egyik legkiválóbb szakértője. Az egykori bécsi francia nagykövetség katonai attaséja még a császárvárosban töltött diplomáciai kiküldetés és időszakában, szabadidejében kezdett el a Habsburgok szolgálatban tevékenykedő lotaringiai katonákkal, hivatalnokokkal és tudósokkal foglalkozni. E témáról később számos tanulmányt és könyvet is publikált, amelyek közül legutóbbi egy nagysikerű életrajzi szótár volt (*Les Lorrains et l'Empire: dictionnaire biographique des Lorrains et de leurs descendants au service des Habsbourg de la Maison d'Autriche*. Aix-en-Provence, *Mémoire et Documents*, 2005.), amelyben elkezdte kutatásainak eredményeit rendszerezni.

A most megjelent két vaskos kötet e korábbi vállalkozásból jött létre. Egyrészt az előző kézikönyv kiegészített és javított kiadásának tekinthető a kiadvány, másrészt egy új koncepció szerint rendszerezett átdolgozásának. Amint erre a kötet címe is utal, a szerző a Habsburgok szolgálatába lépett lotaringiai családok történetét igyekezett összefoglalni. Ennek megfelelően a szócikkek is